

Jeśli dziecku dzieje się krzywda...

...a Ty to widzisz lub o tym wiesz

PORADNIK

przygotowany w ramach projektu

„Dzieciństwo nie boli – wspólna lubuska sprawa”

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Projekt dofinansowany przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w ramach Programu Ochronowego „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”.

Wstęp

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze otrzymał dofinansowanie z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na realizację projektu pn. „Dzieciństwo nie boli – wspólna lubuska sprawa” w ramach Programu Ochronowego „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”.

Partnerami projektu zostali: Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wielkopolskim, Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Zielonej Górze, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gorzowie Wielkopolskim, Katedra Seksuologii, Poradnictwa i Resocjalizacji Wydziału Pedagogiki, Psychologii i Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Lubuskie Stowarzyszenie na rzecz Kobiet „BABA”.

Za cel główny projektu przyjęto podjęcie działań profilaktycznych służących zapobieganiu zjawisku przemocy w rodzinie wobec dziecka poprzez podniesienie świadomości i poszerzanie wiedzy społeczeństwa na ten temat oraz współpracę z instytucjami działającymi na rzecz rodziny.

W ramach projektu zrealizowana została kampania społeczna, która umożliwiła dotarcie do szerokiej grupy odbiorców – zarówno rodzin, w których dochodzi do przemocy wobec dziecka jak i rodzin, które są jej świadkami. Stanowiła również próbę uwrażliwienia społeczeństwa na przemoc wobec najmłodszych, zaktywizowania jednostek do udzielania pomocy w swoim otoczeniu, zareagowania na taką sytuację.

Podjęto działania profilaktyczne poprzez propagowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich oraz ochronę dzieci przed następstwami przemocy domowej. Celem kampanii stało się również ocieplenie wizerunku służb, które zajmują się interwencjami wobec małoletnich doświadczających przemocy domowej oraz zachęcenie ich do poszukiwania pomocy w sytuacji kryzysowej. Zastosowanie różnych form przekazu, takich jak spoty radiowe, billboardy, plakaty oraz rozpropagowanie w gminach województwa lubuskiego informacji o kampanii, umożliwiło dotarcie do dużej ilości mieszkańców naszego regionu. Kampania promowała prawidłowe postawy rodzicielskie oraz ukazywała dziecko zawsze zasługujące na miłość, wsparcie i ochronę przed przemocą.

W ramach kampanii odbyła się konferencja dla 150 osób: pracowników socjalnych, pedagogów, policjantów, kuratorów, pielęgniarek środowiskowych oraz organizacji pozarządowych, podczas której przedstawione zostały wszystkie aspekty przemocy wobec dziecka w świetle ostatnich badań naukowych. Wykłady poprowadzili wybitni specjaliści zajmujący się problemem przemocy wobec dzieci. Podczas konferencji przeprowadzone zostały wśród uczestników badania w formie ankiety, które dotyczyły wskazania głównych problemów w podejmowanych działaniach na rzecz dzieci doświadczających przemocy domowej.

Poradnik zawiera wskazówki i porady będące jednocześnie odpowiedzią na problemy ukazane w otrzymanych wynikach badań. Podjęcie konstruktywnych działań profilaktycznych możliwe będzie dzięki analizie zasobów instytucjonalnych w jednostkach podejmujących działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej. Ponadto analiza

potrzeb przedstawiona w badaniach pozwoli na skuteczniejsze kształtowanie polityki przeciw przemocowej oraz umożliwi rozpoczęcie rzetelnej profilaktyki na rzecz dzieci doświadczających przemocy w rodzinie dając nadzieję na ich prawidłowy rozwój w każdej sferze życia.

Czym jest przemoc?

Jeśli jeden człowiek, dysponując przewagą (fizyczną, psychiczną, instytucjonalną) uniemożliwiająca skuteczną obronę intencjonalnie zmusza drugiego człowieka do określonych zachowań lub wyrządza mu krzywdę (fizyczną, psychiczną, materialną), mówimy o przemocy. Kiedy mówimy o naruszaniu praw i dóbr drugiego człowieka, mówimy także o prawach i dobrach dziecka.

W każdej relacji przemocowej występują co najmniej dwie strony: ta krzywdząca i ta krzywdzona. Jeśli osobą krzywdzoną jest bezbronne dziecko, które nie potrafi się bronić, nie wie, że to, czego doznaje jest złe i karalne, boi się, a często bywa w relacji rodzinnej ze swoim prześladowcą, otoczenie ma niewielkie szanse, by o krzywdzie dowiedzieć się bezpośrednio od poszkodowanego dziecka. Dlatego tak ważne jest, by osoby prywatne i przedstawiciele instytucji potrafili rozpoznać symptomy doznawania przemocy przez dziecko oraz natychmiastowo i skutecznie reagowali. Gdy jesteśmy świadkami przemocy, należy natychmiast zareagować i przerwać przemoc, następnie okazać wsparcie osobie krzywdzonej oraz powiadomić instytucje pomocowe pracujące wedle określonych prawem procedur interwencyjnych i pomocowych. Gdy dowiadujemy się o przemocy

– ścieżka postępowania jest analogiczna. Gdy domyślamy się przemocy, możemy potrzebować wsparcia, by właściwie zdiagnozować problem i jego skalę. Dlatego tak ważne jest, byśmy wiedzieli i rozumieli, jak wygląda system pomocy dziecku, kto i w jaki sposób działa, jakie ma możliwości i procedury. Czasami wystarczy wykonać jeden telefon, by uratować dziecku życie.

Rodzaje przemocy:

Przemoc fizyczna może być czynna: to wszelkie formy bicia (także klapsy i policzkowanie), kopanie, szarpanie, uderzanie dzieckiem o ściany lub inne przedmioty, ciągnięcie za włosy, przypalanie papierosami, żelazkiem, duszenie, podtapianie, bicie z użyciem przedmiotów (pasa, sznura, kabla, kija, przedmiotów użytku domowego), trucie i wywoływanie chorób u dziecka (tj. zespół Münchhausena), próba lub dokonanie zabójstwa. Przemoc fizyczna może być także bierna: to wymuszenia z użyciem siły fizycznej lub grożeniem nią, a więc ograniczanie swobody ruchu (np. krępowanie, przywiązywanie dziecka do np. do łóżeczka, areszt domowy, uniemożliwianie dziecku zaspokajania potrzeb fizjologicznych, takich jak sen, zaspokajanie głodu, korzystanie z toalety, odmawianie koniecznej pomocy medycznej.

Podstawy prawne:

Kodeks karny
rozdział XXVI
art. 207

§1 Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej

stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§2 Jeżeli czyn określony w §1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§3 Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 lub §2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12 lat.

Istota przestępstwa znęcania się nad rodziną polega na dręczeniu, a więc zadawaniu cierpień fizycznych lub moralnych złożonych z wielu aktów agresji. Znęcanie jest ścigane z urzędu, uszkodzenie ciała tylko na wniosek

art. 156

§1 Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci: pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej lub znacznej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zespecenia lub zniekształcenia ciała, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§2 Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§3 Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 jest śmierć człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. art.

art. 157

§1 Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia, inny niż określony w art. 156 §1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§2 Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż 7 dni, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§3 Jeżeli sprawca czynu określonego w §2 lub 3 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§4 Ściganie przestępstwa określonego w §2 lub 3, jeżeli naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia nie trwał dłużej niż 7 dni, odbywa się z oskarżenia prywatnego, chyba że pokrzywdzonym jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą.

§5 Jeżeli naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwał

dłużej niż 7 dni, a pokrzywdzonym jest osoba najbliższa, ściganie przestępstwa określonego w §3 następuje na wniosek.

I pamiętaj:

art. 304 Kodeksu postępowania karnego

§1 Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję.

§2 Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

Wykorzystywanie seksualne dziecka (zaspokajanie potrzeb seksualnych osoby dorosłej kosztem dziecka, w przypadku osób spokrewnionych nazywane kazirodztwem) to zmuszanie dziecka do aktywności seksualnej nieadekwatnej do etapu jego rozwoju, i naruszającej normy prawne i społeczne, czyli dotykanie i pobudzanie intymnych części ciała dziecka, zmuszanie dziecka do stosunku seksualnego, także oralnego lub analnego, obsceniczne rozmowy, ekshibicjonizm, masturbowanie się w obecności dziecka, podglądanie dziecka podczas kąpieli, przebierania się, prezentowanie dziecku pornografii, robienie dziecku pornograficznych zdjęć, werbowanie w Internecie do kontaktów seksualnych.

Podstawy prawne:

Kodeks karny

Rozdział XXV

Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności.

Art. 197. [Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej]

§ 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1, doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia: 1) wspólnie z inną osobą, 2) wobec małoletniego poniżej lat 15, 3) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1-3 działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5.

art. 198.

[Seksualne wykorzystanie niepoczytalności lub bezradności]

Kto, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikającą z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

art. 199.

[Seksualne wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia]

§ 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Karze określonej w § 2 podlega, kto obcuje płciowo z małoletnim lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej albo doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, nadużywając zaufania lub udzielając w zamian korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy.

art. 200.

[Seksualne wykorzystanie małoletniego]

§ 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. (uchylony).

§ 3. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

§ 5. Karze określonej w § 3 podlega, kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15.

art. 200a.

[Elektroniczna korupcja seksualna małoletniego]

§ 1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

art. 200b.

[Propagowanie pedofilii]

Kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

art. 201.

[Kazirodztwo]

Kto dopuszcza się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępного, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

art. 202.

[Publiczne prezentowanie treści pornograficznych]

§ 1. Kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. (uchylony).

§ 3. Kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 4. Kto utrwala treści pornograficzne z udziałem małoletniego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4a. Kto przechowuje, posiada lub uzyskuje dostęp do treści pornograficznych z udziałem małoletniego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 4b. Kto produkuje, rozpowszechnia, prezentuje, przechowuje lub posiada treści pornograficzne przedstawiające wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 4c. Karze określonej w § 4b podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego uczestniczy w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego.

§ 5. Sąd może orzec przepadek narzędzi lub innych przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstw określonych w § 1-4b, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

art. 203.

[Zmuszenie do uprawiania prostytucji]

Kto, przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub wykorzystując stosunek zależności lub krytyczne położenie, doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Zwróć uwagę:

Gwałtem nie musi być klasyczny stosunek dopochwowy, sprawcy często wymuszają kontakty oralne lub analne. Dotyczy to także chłopców, którzy także padają ofiarami gwałtów. Prawnicy używają sformułowania o „innej czynności seksualnej”, aby móc sądzić sprawców, którzy

zaspokajają swoje potrzeby seksualne w najbardziej wymyślne sposoby. Do stosunku płciowego sprawcy często zmuszają swoje ofiary za pomocą szantażu, np. typu: „Jak odmówisz, to rozgłoszę w szkole, że jesteś prostytutką”.

„Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia” – ten zapis dotyczy tzw. molestowania seksualnego. W stosunku zależności osoba znajduje się wtedy, gdy ma ograniczoną możliwość odmówienia – boi się, że odmawiając poddania się woli sprawcy, ryzykuje obłaniem egzaminu, wydaleniem ze szkoły, kłopotami z zaliczeniem roku, oceną niedostateczną na świadectwie itp. Karane jest również zmuszanie do prostytucji i czerpanie korzyści z prostytuowania się kogoś innego. Bardzo częste, zwłaszcza w rejonach przygranicznych, jest zmuszanie do prostytucji młodych ludzi, zarówno dziewcząt i chłopców oraz wywożenie ich za granicę i sprzedaż do domów publicznych. Odbiera się im wówczas paszporty i siłą zmusza do uprawiania nierządu.

Ścigane z urzędu, a więc niezależnie od woli pokrzywdzonego, jest w Polsce seksualne wykorzystywanie dzieci, zarówno przez osoby z nimi spokrewnione, jak i obce. Wiedz też, że jeśli wiesz o takim fakcie, musisz powiadomić o tym policję lub prokuraturę.

Mówi o tym Kodeks Karny i treść art. 304 kk:

§1. Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję.

§2. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

Jak rozpoznać wykorzystywane seksualnie dziecko?

Najoczywistsze są uszkodzenia okolic narządów płciowych i odbytu, stany zapalne tych okolic, moczenia i bezwiedne oddawania kału, choroby weneryczne, ciąża, bolesność podbrzusza i trudności w chodzeniu. W zachowaniu dzieci obecna jest nadmierna seksualizacja;

mogą się masturbować, rozbierać w publicznych miejscach lub odwrotnie – nadmiernie wstydzić i unikać rozbierania nawet na lekcji WF-u. Mogą być nadmiernie agresywne lub apatyczne. Mają poczucie winy i izolują się od otoczenia. Sygnalizują tajemnicę, której nie chcą wyjawić. Przejawiają lęk przed określoną osobą lub miejscem. Takie dzieci mają także zaburzenia snu, bolą je brzuszki i głowy, mogą przejawiać zaburzenia apetytu i mowy (jąkanie). Często mają tiki nerwowe i moczą się w nocy. Na ciele mogą być widoczne siniaki. Te objawy dotyczą także dzieci bitych i krzywdzonych w domu – ofiar tzw. przemocy domowej.

Przemoc emocjonalna (psychiczna) to wyzwiska i inwektywy obrażające, upokarzające i ośmieszające dziecko, umniejszanie wartości dziecka, straszenie, grożenie, szantażowanie, wykorzystywanie dziecka do sporów pomiędzy rodzicami, odrzucenie, izolowanie od rówieśników czy członków rodziny, stawianie nadmiernych wymagań, przekraczanie bariery prywatności dziecka, niszczenie jego rzeczy, czynienie dziecka świadkiem przemocy wobec ludzi i zwierząt, cyberprzemoc - przemoc emocjonalna doznawana od innych osób za pośrednictwem technologii informacyjnych i komunikacyjnych (patrz niżej). Przemoc psychiczna jest najtrudniejsza do udowodnienia, choć szkody wyrządzone psychicznie dziecku bywają trudniejsze do zaleczenia niż rany na ciele, a blizny mogą zostać na całe życie.

Podstawy prawne:

Kodeks karny
Rozdział XXVI
art. 207

§1 Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§2 Jeżeli czyn określony w §1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§3 Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 lub §2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12 lat.

Istota przestępstwa znęcania się nad rodziną polega na dręczeniu, a więc zadawaniu cierpień fizycznych lub moralnych złożonych z wielu aktów agresji. Znęcanie jest ścigane z urzędu, uszkodzenie ciała tylko na wniosek

art. 156

§1 Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci: pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej lub znacznej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zespecenia lub zniekształcenia ciała, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§2 Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§3 Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 jest śmierć człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. art.

art. 157

§1 Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia, inny niż określony w art. 156 §1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§2 Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż 7 dni, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§3 Jeżeli sprawca czynu określonego w §2 lub 3 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§4 Ściganie przestępstwa określonego w §2 lub 3, jeżeli naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia nie trwał dłużej niż 7 dni, odbywa się z oskarżenia prywatnego, chyba że pokrzywdzonym jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą.

§5 Jeżeli naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwał dłużej niż 7 dni, a pokrzywdzonym jest osoba najbliższa, ściganie przestępstwa określonego w §3 następuje na wniosek.

art. 304 Kodeksu postępowania karnego

§1 Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję.

Przepisy art. 148a oraz art. 156a stosuje się odpowiednio.

§2 Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

Cyberprzemoc to najczęstsza przemoc rówieśnicza z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Technologie te to głównie: internet, komputer i urządzenia mobilne (telefony komórkowe, tablety itp.). Sprawcy cyberprzemocy dążą do wyrządzenia krzywdy lub wywołania dyskomfortu u poszkodowanych. Problem ten w oczywisty sposób dotyczy szkół. W klasie, szatni, świetlicy, stołówce czy na boisku szkolnym dochodzi do aktów przemocy z użyciem telefonów komórkowych lub Internetu. Cyberprzemoc to jedno z najbardziej bolesnych doświadczeń dla dziecka. Informacja w internecie rozprzestrzenia się błyskawicznie, grono widzów lub świadków upokorzenia rośnie lawinowo. Cyberprzemoc ma tragiczne konsekwencje, aż po samobójstwo.

Forma cyberprzemocy	Możliwość ścigania
Wulgarne wyzwiska, publikacja treści, zdjęć, obrazów, memów	Kodeks wykroczeń art. 141
Ponížanie, ośmieszenie, upokarzanie, nękanie	Kodeks wykroczeń art. 107 Kodeks karny Art. 190a
Szantaż, groźby	Kodeks karny art. 190&1-2 i 191&1-2

Publikacja zdjęć i filmów bez zgody (naruszenie wizerunku)	Kodeks cywilny art. 23 i 24
Publikacja kompromitujących zdjęć i nagrań – to zniesławienie, znieważenie	Kodeks karny art. 212&1-4
Podszywanie się pod kogoś, cyberwłamanie	Kodeks karny art. 267&1-4, 268a&1-3, 190a&2

Zaniedbywanie, czyli niezaspokajanie podstawowych potrzeb osoby zależnej (zaniedbywanie dziecka może być działaniem niezamierzonym), niedostarczanie dziecku wartościowego pożywienia, ubrania, opieki medycznej (w tym nieszczepienie, nierobienie bilansów), wyrzucanie z domu, niedbanie o higienę dziecka, ignorowanie, brak nadzoru nad obowiązkiem szkolnym, przyzwalanie na alkohol, papierosy, narkotyki, łobuzerkę. Czasami zaniedbywanie dziecka bywa działaniem nieintencjonalnym wynikającym z nieporadności rodzicielskiej lub niedobory dziecka spowodowane są biedą. Wtedy powiadomiony lokalny ośrodek pomocy społecznej obejmuje rodzinę pomocą materialną, a gdy sytuacja tego wymaga – także pomocą i wsparciem organizacyjno-wychowawczym. Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy wyklucza możliwość odebrania dziecka z powodu biedy rodziców - to jeden ze społecznych mitów nie mający umocowania w rzeczywistości.

Podstawy prawne:

Kodeks karny
art. 160

§ 1. Kto naraża człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli na sprawcy ciąży obowiązek opieki nad osobą narażoną na niebezpieczeństwo, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 4. Nie podlega karze za przestępstwo określone w § 1-3 sprawca, który dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo.

§ 5. Ściganie przestępstwa określonego w § 3 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

art. 210.

§ 1. Kto wbrew obowiązkowi troszczenia się o małoletniego poniżej lat 15 albo o osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny osobę tę porzuca, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli następstwem czynu jest śmierć osoby określonej w § 1, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2007 nr 109 poz. 756)

art. 89.

Kto, mając obowiązek opieki lub nadzoru nad małoletnim do lat 7, dopuszcza do przebywania małoletniego na drodze publicznej lub na torach pojazdu szynowego, podlega karze grzywny albo karze nagany.

art. 105.

§ 1. Kto przez rażące naruszenie obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej dopuszcza do popełnienia przez nieletniego czynu zabronionego przez ustawę jako przestępstwo, w tym i przestępstwo skarbowe, wykroczenie lub wykroczenie skarbowe i wskazującego na demoralizację nieletniego, podlega karze grzywny albo karze nagany.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 popełnia osoba, pod której nadzór odpowiedzialny oddano nieletniego, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny albo karze nagany.

§ 3. W wypadkach określonych w § 1 i 2, jeżeli nieletni czynem swym wyrządził szkodę, można orzec nawiązkę do wysokości 1 000 złotych.

art. 106.

Kto, mając obowiązek opieki lub nadzoru nad małoletnim do lat 7 albo nad inną osobą niezdolną rozpoznać lub obronić się przed niebezpieczeństwem, dopuszcza do jej przebywania w okolicznościach niebezpiecznych dla zdrowia człowieka, podlega karze grzywny

albo karze nagany.

Kodeks karny

art. 209.

§ 1. Kto uporczywie uchyla się od wykonania ciążącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez nielożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego.

§ 3. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie odbywa się z urzędu.

Gdzie krzywdzone są dzieci?

Najczęściej tam, gdzie powinny być najbezpieczniejsze, czyli w domu. W wielu domach „tradycyjny model wychowania” rozumiany jest jako egzekwowanie posłuszeństwa i wychowywanie dziecka na drodze nakazów, zakazów i kar, także kar cielesnych. W efekcie kilkadziesiąt tysięcy dzieci w Polsce jest maltretowanych przez osoby im najbliższe, tzn. doświadcza systematycznej i brutalnej przemocy fizycznej, seksualnej lub psychicznej, kilkadziesiąt z nich każdego roku umiera na skutek krzywdzenia, kilkaset doznaje trwałego uszczerbku na zdrowiu. Interwenując w obronie dziecka, stajesz w obronie jego życia i zdrowia, które jest wartością. Jeśli nie interwenujesz, tłumacząc sobie, że nie chcesz wtrącać się w tak zwane „sprawy rodzinne”, to znaczy, że dla ciebie rodzina niekoniecznie opiera się na wzajemnej miłości, szacunku, wsparciu i opiece, ale równie dobrze może opierać się na krzywdzie, nienawiści, pogardzie i bólu. Nie szukaj wymówek dla bezczynności,

chronić dzieci!

Diagnoza

Żeby wdrożyć skuteczne działania pomocowe, należy ocenić sytuację dziecka, także sytuację psychologiczną. Im więcej wiemy o sytuacji dziecka w rodzinie przemocowej, tym lepiej możemy mu pomóc.

Dziecko mogło być świadkiem przemocy w relacjach swoich rodziców/opiekunów, mogło widzieć bicie, gwałcenie, wściekłość na twarzy rodzica, strach na twarzy krzywdzonego rodzica, mogło słyszeć podniesione głosy, krzyk sprawcy i krzyk ofiary. Dziecku o przemocy w jego rodzinie mógł ktoś powiedzieć, mógł to być sprawca lub osoba pokrzywdzona, dziecko mogło być prośzone o interwencję lub wręcz przeciwnie.

Dziecko mogło doznawać przemocy ze strony sprawcy jako jedyne lub jako jedna z osób pokrzywdzonych w rodzinie. Jeśli przemoc była powtarzalna, dziecko mogło już zacząć funkcjonować w rodzinie w określony sposób, przyjmować opisane przez psychologów role, zwłaszcza w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia. Dziecko może mieć rodzica wspierającego, może być też absolutnie samotne w rodzinie, w której doznaje tylko krzywdy lub obojętności.

W zależności od rodzaju patologii, jaką dotknięta jest rodzina, skutki dla dziecka pojawiają się nie tylko w dzieciństwie, ale także w jego dorosłym życiu. „Czym skorupka za młodu nasiąknie...” odnosi się nie tylko do wiedzy i umiejętności, ale także do bolesnych doświadczeń, krzywd, ran fizycznych i psychicznych, których doznanie w okresie dzieciństwa wpłynie na całe późniejsze życie człowieka.

Krzywdą może spotkać dzieci ze strony osób dorosłych niespokrewnionych z nim, także osób sprawujących czasowo opiekę nad dzieckiem. Dzieci są krzywdzone przez inne dzieci, równolatki i starsze, na terenie szkoły, boiska, podwórka, na kolonii, w każdej przestrzeni publicznej. Nie możemy zapominać o cyberprzemocy – kiedy dorośli lub rówieśnicy wykorzystują narzędzia komunikacji elektronicznej do krzywdzenia innej osoby. Dlatego tak ważne jest, by dziecko znało swoje granice i prawa, było asertywne i potrafiło prosić o pomoc

i interwencję, jeśli samo nie jest w stanie poradzić sobie z problemem. Stąd każda z instytucji pomocowych prowadzi także w ramach swojej działalności edukację społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa.

Dziecko może być pokrzywdzonym przestępstwem, może też być świadkiem przestępstwa. W każdym z przypadków należy mu się pomoc, zwłaszcza pomoc psychologiczna. Dzieci są bite, krzywdzone jako obiekty seksualne, okradane, dotyka je prześladowanie, cyberprzemoc, są też porywane, zabijane. O wielu aktach przemocy wobec dzieci nie wiemy, bo dzieci wstydzą się przyznać, są skrępowane tym, co je spotkało, podlegają presji i szantażowi. Ucząc dzieci zasad bezpieczeństwa, obrony własnych granic i informowanie, gdzie mogą szukać pomocy nie jest zakłócaniem ich poczucia bezpieczeństwa w świecie oraz atakiem na szczęśliwe i bez troskie dzieciństwo, ale dbaniem o to, by dzieciństwo takie właśnie było: bezpieczne i bez troskie.

Jak rozpoznać krzywdzone dziecko?

Dzieci wychowujące się w rodzinach dotkniętych przemocą, alkoholizmem czy patologicznymi zaburzeniami w zachowaniu rodzica, to dzieci krzywdzone. Jeśli ślady krzywdzenia nie są wystarczająco dobitnie widocznie i nie zostaną rozpoznane przez służbę zdrowia podczas np. cyklicznych badań okresowych dziecka, mogą nie zostać rozpoznane latami. Dlatego tak ważne jest, by drugie środowisko codzienne dziecka potrafiło rozpoznać symptomy krzywdzenia i to dlatego tak ważni w życiu dziecka są pracownicy szkoły i przedszkola mogący być pierwszymi i jedynymi osobami, które chciały i potrafiły zadbać o jego bezpieczeństwo oraz okazać mu wsparcie, troskę.

Dziecko zwierzając się nauczycielce, pedagogowi szkolnemu lub innej osobie, opowiadając o przemocy w domu oraz wołając o pomoc dla

siebie i rodziny, okazuje zaufanie. Zadaniem nauczyciela jest nie zawieść i skutecznie pomóc dziecku. Czasami źródłem informacji jest matka wzywana do szkoły z powodu kłopotów z dzieckiem (ojcowie znacznie rzadziej ujawniają przemoc, ponieważ znacznie częściej są jej sprawcami oraz, jeśli są pokrzywdzonymi, wstydzą się bardziej niż kobiety z uwagi na stereotypy kulturowe).

Można zaobserwować niepokojące sygnały przemocy: dziecko ma jakąś tajemnicę, sugeruje, że jest coś, o czym chciałoby ale boi się powiedzieć, nie chce wracać do domu lub jeździć do kogoś w odwiedzinach czy na wakacje, nie lubi kogoś, ale nie chce powiedzieć dlaczego (lub jeszcze nie potrafi tego powiedzieć). Dziecko wygląda na zaniedbane, gorzej i wolniej się rozwija, bywa brudne, ubrane nieadekwatnie do pogody, wygląda na niedożywione, ma sińce pod oczami, jest senne. Często nie ma dziecka w szkole, a zwolnienia z powodu choroby podpisywane są tylko przez rodziców, a nie przez lekarza. Niepokojące są bóle brzucha i głowy, omdlenia, siniaki, częste urazy, blizny po samookaleczeniach. Dzieci krzywdzone są smutne, ich zachowanie jest inne, niż zachowanie rówieśników, są lękliwe, mogą się jękać, moczyć, są nadpobudliwe lub, przeciwnie, wycofane. Starsze mogą mieć zaburzenia jedzenia, problemy z samoakceptacją, okaleczać się, narkotyzować, uciekać z domu i szkoły, wchodzić w kolizję z prawem. Dzieci sprawiające problemy wychowawcze to często dzieci szukające w ten sposób uwagi u dorosłych lub odreagowujące w szkole problemy w domu.

Powyższe uwagi odnoszą się także do pozostałych osób w środowisku dziecka.

Jak reagować?

Jesteś świadkiem przemocy – przerwij krzywdzenie.

Jeśli widzisz krzywdzącego i krzywdzonego, to sprawca zawsze chce, by mu po prostu nie przeszkadzano, pokrzywdzone dziecko chce, by mu pomóc. Jeśli nie reagujesz, odwracasz wzrok, udajesz, że właściwie nic się nie dzieje, współdziałasz ze sprawcą, spełniasz jego życzenia. Musisz pamiętać, że sprawca pastwi się nad swoją ofiarą, bo jest od niej silniejszy fizycznie lub psychicznie, a słabszych atakują tylko tchórze. Jeśli zachowasz się zdecydowanie i stanowczo pokażesz, że się sprawcy nie boisz, więc, wedle niego, musisz mieć podstawy uważać, że jesteś od niego silniejszy. Jeśli nie dasz się zbić z pantafelku, zachowasz konsekwencję i zimną krew, Twoja pomoc okaże się skuteczna. Dlatego reaguj: **natychmiast**, bo jeśli będziesz się chwilę przyglądać, zastanawiać, kręcić i obserwować, dla sprawcy będzie to oznaką słabości. Musisz mówić i zachowywać się spokojnie i stanowczo, nie podnoś zbyt głośno głosu, mów głośno i dobitnie, ale nie krzycz, bo emocje to też oznaka słabości i strachu, a ty musisz okazać swoją przewagę psychiczną nad sprawcą. Mów krótko i na temat, wydawaj polecenia, używaj krótkich fraz. Wskazuj na sprawcę, to on ma przestać bić, opisz lub nazwij sprawcę, tak, by wiedział o kogo chodzi. Podaj komunikat o negatywnej ocenie zachowania, a nie o osobie sprawcy. Jeśli nie czujesz się na siłach reagować, poszukaj wsparcia. Jeśli nie możesz znaleźć wsparcia, zadzwoń na policję i głośno podawaj informacje o tym, co widzisz. Zrób zdjęcie sprawcy i wyślij do kogoś

znajomego. Poinformuj głośno sprawcę, że poinformowałaś służby. Zmitygujesz sprawcę, okażesz wsparcie ofierze przemocy.

Co możesz powiedzieć i zrobić?

1. Przerwij sytuację, przekieruj uwagę sprawcy: **Stop / Dostyc / Przestań bić chłopca.**
2. Nazwij problem, opisz go: **Widziałem uderzenie / Obraziłaś dziecko / Takie zachowanie to agresja / Znęcasz się nad dzieckiem.**
3. Wyraź swój zasadniczy sprzeciw: **Nie zgadzam się na krzywdzenie dziecka / Nie podoba mi się twoje zachowanie.**
4. Powołaj się na normy społeczne i prawne: **Nie rozwiązuje się konfliktów przemocą / Nie wolno bić dzieci.**
5. Dodaj szczyptę empatii: **Sprawiłeś ból / Przezywanie jest bolesne / Dokuczanie krzywdzi tak jak bicie.**
6. Okaż zrozumienie: **Widzę, że się zdenerwowałaś / Rozumiem, że jesteś wściekły.**
7. Powiedz krótko, czego oczekujesz: **Taka sytuacja nie może się powtórzyć / Masz przestać bić dziecko.**
8. Powiedz, co czujesz: **Jest mi przykro, że uczniowie z mojej klasy tak się traktują / Irytuje mnie, kiedy tak zwracasz się do koleżanki.**

Kto musi chronić dzieci?

Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, niezwłocznie zawiadamiają o tym Policję lub prokuratora.

Osoby będące świadkami przemocy w rodzinie powinny zawiadomić o tym Policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Znęcanie się nad członkiem rodziny oraz przemoc seksualna ścigane są z urzędu, czyli ani osoba pokrzywdzona ani jej przedstawiciel prawny nie muszą złożyć doniesienia o popełnieniu przestępstwa ani żądać

ścigania sprawcy, żeby Policja/Prokuratura rozpoczęła czynności w tej sprawie.

Badanie ankietowe

Na potrzeby niniejszego informatora przeprowadzono szczegółowe ankiety diagnostyczne*, sprawdzające rodzaj problemu, jaki napotkały próbujące interweniować i pomagać osoby (policjanci, kuratorzy, pracownicy pomocy społecznej, szkół i przedszkoli, centrów pomocy rodzinie oraz organizacji pozarządowych). Ankiety wypełniło 61 osób. Najczęstszą formą przemocy wobec dzieci, była ta, której dzieci doświadczały w domu. Kolejną – rówieśnicza. Lubuszanie zetknęli się z każdym rodzajem przemocy wobec dzieci, zazwyczaj reagowali. Obszarem ich troski i niepokoju była skuteczność, efektywność podejmowanej przez nich interwencji oraz niepewność co do kształtu i jakości interwencji podejmowanej przez inne placówki i instytucje.

Wskazywano na utrudnioną współpracę instytucjonalną oraz dramatyczna przewlekłość procedur, zgłaszano brak kompetencji. Utrudniające skuteczność pomocy były brak dostępu do specjalistycznej pomocy i usług, zwłaszcza w oddaleniu od wielkich miast. Sygnalizowano także rozpowszechnione w społeczeństwie poczucie bezkarności sprawców, którzy nie są zmuszani do podejmowania działań korekcyjnych, a z rzadka prezentują samoistną chęć oraz wydawanie wyroków z warunkowym zawieszeniem odbywania kary, zamiast krótkotrwałej choćby penalizacji, która miałaby poza wartością dyscyplinującą, także charakter odstraszący.

*Ankieta w załączeniu

Co zrobi dla krzywdzonego dziecka?

Nauczyciel, pedagog, pracownik szkoły i przedszkola

Każdy pracownik szkoły czy przedszkola powiadamia dyrektora, który wyznacza i osobę do podjęcia działań zabezpieczających interes dziecka: pedagoga, psychologa szkolnego, nauczyciela. Jeżeli zagrożone

jest życie lub zdrowie ucznia wzywane jest pogotowie ratunkowe lub zapewniana pomoc medyczna, jeśli w placówce jest pielęgniarka i taka pomoc wystarczy. Wzywany jest w trybie natychmiastowym prawny opiekun dziecka i powiadamiana Policja lub Prokuratura o podejrzeniu popełnienia przestępstwa oraz właściwy Sąd Rodzinny. Pracownik wypełnia Niebieską Kartę – kartę A oraz diagnozuje sytuację osoby doznającej przemocy – szczególnie dziecka w tym wypadku. Karta zostanie przekazana do przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego. Jeśli zdrowie i życie dziecka nie jest zagrożone wyznaczony przez dyrektora pracownik szkoły diagnozuje sytuację dziecka w rozmowie z nim i zbiera informacje ze strony pozostałych pracowników szkoły mogących mieć wiedzę o sytuacji dziecka. Wezwanie rodziców, to następny krok, rozmowa z nimi służy zarówno powzięciu informacji o sytuacji dziecka, jak i poinformowaniu rodziców o miejscach i sposobach wsparcia osób doświadczających przemocy. W tym wypadku także wszczynana jest procedura „Niebieskiej Karty”. Zespół interdyscyplinarny stworzy plan pomocy dziecku krzywdzonemu. Jego założenia będzie realizować także szkoła. To ona winna także złożyć wniosek do Sądu Rodzinnego o wgląd w sytuację dziecka.

Podstawy prawne:

- Ustawa z dnia 7.09.1991r. o systemie oświaty
- Rozporządzenie MEN z dnia 17.11.2010 r. w sprawie zasad działania publicznych poradni psychologiczno- pedagogicznych, w tym publicznych specjalistycznych
- Rozporządzenie MEN z dnia 17.11.2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach
- Kodeks postępowania karnego
- Kodeks postępowania cywilnego

- Kodeks rodzinny i opiekuńczy
- Ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31.03. 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz formularzy „Niebieska Karta”

Zalecenia dodatkowe:

Dziecko powinno mieć możliwość uczestnictwa w socjoterapii i psychoedukacji. Problem przemocy wobec dziecka powinien pojawić się jako temat godzin wychowawczych oraz spotkań z rodzicami. Szkoła powinna zdiagnozować skale zjawiska przemocy w swojej placówce.

Pracownik pomocy społecznej

Każdy pracownik socjalny dzięki pracy w środowisku może powziąć wstępne informacje o krzywdzeniu dziecka. W przypadku bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia dziecka musi mu natychmiast zapewnić bezpieczeństwo, jeśli źródłem zagrożenia jest rodzina, zabezpieczenie będzie polegało na umieszczeniu dziecka w bezpiecznym miejscu poza rodziną, powiadomieniu sądu w ciągu 24 godzin, powiadomieniu Policji lub Prokuratury oraz Zespołu interdyscyplinarnego w wdrożeniu procedury „Niebieska Karta” – wypełnienie karty A. Dla przypadku powołana zostanie grupa robocza, która przeprowadzi poszerzoną diagnozę, zmotywuje rodziców do kontaktu z instytucjami specjalistycznymi oraz stworzy i wdroży plan pomocy dziecku i rodzinie. W przypadku braku bezpośredniego zagrożenia dla dziecka, pracownik również powiadomi Zespół

Interdyscyplinarny, złoży wniosek do Sądu Rodzinnego o wgląd w sytuację dziecka oraz poinformuje rodzica wspierającego dziecko o możliwości złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa bez oczekiwania na efekty działania Zespołu Interdyscyplinarnego, jeśli zachodzą przesłanki do złożenia zawiadomienia o znęcaniu się nad członkiem rodziny. Rodzic stosujący przemoc może otrzymać skierowanie do udziału w powiatowym programie korekcyjno-edukacyjnym dla sprawców przemocy.

Podstawy prawne:

- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.) na podstawie art. 12a ustawy w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej. Pracownik socjalny podejmuje decyzję wspólnie z funkcjonariuszem Policji oraz lekarzem/ratownikiem medycznym/pielęgniarką.
- Ustawa z dnia 09 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887)
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 z późn. zm.)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”

Policja

Ktoś właśnie złożył dyżurnemu w komisariacie policji zawiadomienie o krzywdzie wyrządzanej dziecku i dyżurny wyznaczył policjanta, by przyjął zawiadomienie o przestępstwie i odebrał zeznanie od świadka, dowiadując się jak najwięcej szczegółów: wiek, czas i miejsce krzywdzenia dziecka, sytuacja prawna dziecka, relacje dziecka z osobą zawiadamiającą i ze sprawcą, określenie bezpośredniego zagrożenia dla życia dziecka. Świadek może zastrzec swoje dane do wyłącznej wiadomości prokuratury i sądu, o czym policjant poinformuje świadka, zanim go przesłucha. To ważne, bo część osób nie chce interweniować z niechęci lub obawy przed ujawnianiem swoich danych sprawy. Policja podejmuje czynności w trybie art. 308 kpk. W interwencji ważne jest, czy występuje bezpośrednie zagrożenie życia i bezpieczeństwa dziecka, czy tego zagrożenia nie ma. W przypadku zagrożenia konieczne jest natychmiastowe zabezpieczenie dziecka oraz poddanie go konsultacji medycznej. Następnie umieszczenie dziecka w bezpiecznym miejscu: np. u osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej, placówce interwencyjnej. Powiadomiony zostanie policyjna komórka właściwa do spraw nieletnich i patologii, Prokuratura i Sąd Rodzinny, a także Zespół Interdyscyplinarny. W przypadku braku bezpośredniego niebezpieczeństwa dla dziecka poinformowani zostaną opiekunowie dziecka – pokrzywdzonego przestępstwem, którzy także otrzymają informacje o instytucjach wsparcia. Policjant zawiadomi policyjną komórkę właściwą do spraw nieletnich i patologii oraz sąd rodzinny. Wszczęta zostanie procedura „Niebieskiej Karty”, karta A przekazana zostanie przewodniczącemu Zespołu Interdyscyplinarnego.

Podstawy prawne:

- Ustawa z dnia 06.04.1990 r. o Policji.
- Ustawa z dnia 6.06.1997 r. kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury "Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”
- Ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 ze zm.)

Kodeks postępowania karnego

art. 308.

§ 1. W granicach koniecznych dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem, prokurator albo Policja może w każdej sprawie, w wypadkach nie cierpiących zwłoki, jeszcze przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia, przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności procesowe, a zwłaszcza dokonać oględzin, w razie potrzeby z udziałem biegłego, przeszukania lub czynności wymienionych w art. 74

§ 2 pkt 1 w stosunku do osoby podejrzanej, a także przedsięwziąć wobec niej inne niezbędne czynności, nie wyłączając pobrania krwi, włosów i wydzielin organizmu. Po dokonaniu tych czynności, w sprawach, w których prowadzenie śledztwa przez prokuratora jest obowiązkowe, prowadzący postępowanie przekazuje sprawę niezwłocznie prokuratorowi. § 2. W wypadkach nie cierpiących zwłoki, w szczególności wtedy, gdy mogłyby to spowodować zatarcie śladów lub dowodów przestępstwa, można w toku czynności wymienionych w § 1 przesłuchać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów, jeżeli zachodzą warunki do sporządzenia takiego postanowienia. Przesłuchanie rozpoczyna się od informacji o treści zarzutu.

§ 3. W wypadku przewidzianym w § 2, w sprawach, w których prowadzenie śledztwa jest obowiązkowe, najpóźniej w ciągu 5 dni od dnia przesłuchania wydaje się postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo, w razie braku warunków do jego sporządzenia, umarza się postępowanie w stosunku do osoby przesłuchanej.

§ 4. W sprawach, w których obowiązkowe jest prowadzenie śledztwa, postanowienie przewidziane w § 3 wydaje prokurator.

§ 5. Czynności, o których mowa w § 1 i 2, mogą być dokonywane tylko w ciągu 5 dni od dnia pierwszej czynności.

§ 6. W wypadkach określonych w § 1 i 2 czas trwania śledztwa lub dochodzenia liczy się od dnia pierwszej czynności.

Zgodnie z art. 191 § 3 kpk. jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec świadka lub osoby najbliższej ze strony sprawcy, może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora i sądu. Pisma procesowe kierowane będą na wskazany przez niego adres.

Prokuratura

Po złożeniu zawiadomienia w prokuraturze o krzywdzeniu dziecka, osoba zawiadamiająca zostanie powiadomiona o możliwości zastrzeżenia danych do wiadomości sądu i prokuratury. W zależności od sytuacji prokurator poinformuje rodzica/opiekuna o działaniach, które podejmie, instytucjach pomocowych i procedurach postępowania, wyznaczy kuratora procesowego do reprezentowania małoletniego. Prokurator, zbierając materiał dowodowy zbierze informacje także od Zespołu Interdyscyplinarnego, a jeśli procedura nie była wszczęta, skieruje wniosek o powołanie zespołu roboczego, jeśli uzna, że w ten sposób przyczyni się do rozwiązywania problemu przemocy w danej rodzinie. Dla zabezpieczenia zdrowia i życia dziecka, w razie uzasadnionych obaw, rozstrzygnie w przedmiocie środków zapobiegawczych (zakaz zbliżania, nakaz opuszczenia lokalu). Prokurator zgłosi sprawę do sądu rodzinnego (w trybie art. 23 kpk). Przeprowadzone zostanie badanie psychologiczne dziecka rozstrzygające, czy dziecko może uczestniczyć w przesłuchaniu, jeżeli

dziecko nie ukończyło 15 lat, do sądu złożony zostanie wniosek o przesłuchanie dziecka w trybie art. 185 a i b kpk (prokurator zwykle uczestniczy w przesłuchaniu małoletniego w trakcie postępowania przed sądem). Jeżeli dziecko ukończyło 15 lat, zostanie przesłuchane przez prokuratora przy udziale psychologa. Jeżeli skieruje do sądu akt oskarżenia i będzie wnioskował o karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary,łoży wniosek o orzeczenie dozoru kuratora i obowiązków z art. 72 § 1 kk.

Podstawy prawne:

- Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
- Ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 ze zm.)
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)

Kodeks postępowania karnego art. 185a.

§ 1. W sprawach o przestępstwa określone w rozdziałach XXV i XXVI Kodeksu karnego pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, przesłuchuje się w charakterze świadka tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub zażąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego.

§ 2. Przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa. Prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Osoba wymieniona w art. 51 § 2 ma prawo również być obecna przy przesłuchaniu, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego.

§ 3. Protokół przesłuchania odczytuje się na rozprawie głównej; jeżeli został sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania, należy go odtworzyć.

Art. 185b

§ 1. Świadka, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, można przesłuchać w warunkach określonych w art. 185a w sprawach

o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub o przestępstwa określone w rozdziale XXV Kodeksu karnego, jeżeli zeznania tego świadka mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się do świadka współdziałającego w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne.

art. 23

W sprawie o przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego, we współdziałaniu z małoletnim lub w okolicznościach, które mogą świadczyć o demoralizacji małoletniego albo o gorszącym wpływie na niego, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zawiadamia sąd rodzinny w celu rozważenia środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym

Zgodnie z art. 191 § 3 kpk jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec świadka lub osoby najbliższej ze strony sprawcy, może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora i sądu. Pisma procesowe kierowane będą na wskazany przez niego adres.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy

Na podstawie art. 98 § 1 kro w zw. z art. 92 kro przedstawicielami ustawowymi małoletniego dziecka są rodzice, jednakże co do zasady żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców. Na podstawie art. 99 kro. jeżeli żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, reprezentuje je kurator ustanowiony przez sąd. Jeżeli sprawcą przestępstwa wobec dziecka jest jeden z rodziców – prokurator złoży wniosek o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego w sądzie opiekuńczym. Rodzic nie może, działając w charakterze przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30.09.2010 r., I KZP 10/10).

Sąd Rodzinny

Po zgłoszeniu o sytuacji podejrzenia krzywdzenia dziecka, sąd zleci przeprowadzenie wywiadu kuratorowi zawodowemu oraz zwróci się o informację lub zawiadomienie Zespołu Interdyscyplinarnego. Sąd wszczyna każdorazowo postępowanie opiekuńcze, ale w przypadku zagrożenia życia i zdrowia dziecka, sąd dodatkowo wyda zarządzenia zabezpieczające (tymczasowy nadzór kuratora, tymczasowe umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej, zakaz kontaktu z osobą zagrażającą). Sąd ma do dyspozycji także pozaprocesowe postępowanie pomocowe (zawiadomi pomoc społeczną przygotowuje plan pracy z rodziną). Po wydaniu prawomocnego orzeczenia sąd rodzinny kontynuuje wykonywanie środków orzeczonych w ramach postępowania wykonawczego.

Podstawa prawna:

- Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 ze zm.) – kro
- Ustawa o kuratorach sądowych (Dz. U. 2001 nr 98 poz. 1071) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r.
- Ustawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001 nr 98 poz. 1070) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r.
- Kodeks postępowania cywilnego Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r.

Kurator

Zawsze działa na zlecenie sądu lub z własnej inicjatywy, ale w trakcie prowadzonego postępowania wykonawczego. Jeśli nie ma bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia dziecka, przeprowadza wywiad środowiskowy w terminie, do jakiego przestrzegania zobowiązał go sąd. W ramach tych czynności kontaktować będzie się z policją i pomocą społeczną. W razie bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia dziecka wywiad przeprowadzi w ciągu 24 godzin. Kurator nie ma

uprawnień do rozmawiania z dzieckiem bez udziału rodzica. Ale w przypadku bezpośredniego zagrożenia (lub powtórzenia się przemocy, wtedy zawiadamia sąd o konieczności działania w trybie nagłym) do kuratora należy obowiązek wykonania przymusowego odebrania dziecka w trybie art. 598b kpc.

Podstawy prawne:

- Ustawa o kuratorach sądowych (Dz. U. 2001 nr 98 poz. 1071) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r.
- Ustawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001 nr 98 poz. 1070) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r.
- Kodeks postępowania cywilnego Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. z 2016 poz. 1822)

Kodeks Postępowania cywilnego

Sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką
art. 598¹.

§ 1. W sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prokuratorowi doręcza się odpis wniosku i zawiadamia się go o terminach rozprawy.

§ 2. (uchylony)

§ 3. W sprawach, o których mowa w § 1, art. 570 nie stosuje się.
art. 598²

§ 1. W czasie trwania postępowania o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, toczącego się w trybie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę (Dz. U. z 1995 r. poz. 528 oraz z 1999 r. poz. 1085), nie można rozstrzygać w przedmiocie władzy rodzicielskiej lub opieki nad tą osobą. Postępowanie w tych sprawach sąd zawiesza z urzędu z chwilą wszczęcia postępowania o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką.

§ 2. Po zakończeniu postępowania o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką sąd podejmie zawieszono postępowanie.

§ 3. W przypadku innym niż określony w § 1, jeżeli do rozstrzygnięcia wniosku o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką niezbędne jest jego łączne rozpoznanie ze sprawą dotyczącą władzy rodzicielskiej, postępowanie toczy się z zachowaniem przepisu art. 579.

art. 598³

Jeżeli miejsce pobytu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką nie jest znane, sąd przeprowadzi stosowne dochodzenie w celu ustalenia jej miejsca pobytu. W szczególności sąd może zażądać ustalenia miejsca jej pobytu przez Policję.

art. 598 4

Orzeczenie co do istoty sprawy może być wydane tylko po przeprowadzeniu rozprawy.

art. 598 5

W postanowieniu o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką sąd określa termin, w jakim zobowiązany powinien oddać uprawnionemu osobę podlegającą władzy rodzicielskiej lub pozostającą pod opieką.

art. 598 6

Jeżeli zobowiązany do oddania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką nie zastosuje się do postanowienia, o którym mowa w art. 598⁵, sąd, na wniosek uprawnionego, zleci kuratorowi sądowemu przymusowe odebranie tej osoby.

art. 598 7

W razie potrzeby sąd zwraca się o przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką przez kuratora sądowego działającego w sądzie, w którego okręgu osoba ta faktycznie przebywa.

art. 598 8

Kurator sądowy jest uprawniony do odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką od każdej osoby, u której ona się znajduje.

art. 598 9

Przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką i oddanie jej uprawnionemu może nastąpić tylko w obecności uprawnionego albo osoby lub przedstawiciela instytucji przez niego upoważnionej. Jeżeli żadna z tych osób nie stawi się w terminie wyznaczonym przez kuratora sądowego, czynność nie będzie dokonana.

art. 598 ¹⁰ Na żądanie kuratora sądowego Policja jest zobowiązana do udzielenia mu pomocy przy czynnościach związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką.

art. 598 ¹¹

§ 1. Jeżeli przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką napotyka przeszkody na skutek ukrycia tej osoby lub na skutek innej czynności przedsięwziętej w celu udaremnienia wykonania orzeczenia, kurator sądowy zawiadomi prokuratora.

§ 2. Jeżeli zobowiązany nie ujawnia miejsca pobytu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, która ma być odebrana, sąd na wniosek kuratora sądowego zarządzi jego przymusowe sprowadzenie celem złożenia oświadczenia o miejscu pobytu tej osoby. Pod względem skutków karnych oświadczenie jest równoznaczne ze złożeniem zeznań pod przyrzeczeniem, o czym sędzia powinien uprzedzić składającego oświadczenie.

§ 3. Jeżeli zobowiązany lub inne osoby przeszkadzają w wykonaniu orzeczenia w miejscu pobytu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, na żądanie kuratora sądowego Policja usunie te osoby z miejsca wykonywania orzeczenia.

art. 598 ¹²

§ 1. Przy odbieraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką kurator sądowy powinien zachować szczególną ostrożność i uczynić wszystko, aby dobro tej osoby nie zostało naruszone, a zwłaszcza aby nie doznała ona krzywdy fizycznej lub moralnej. W razie potrzeby kurator sądowy może zażądać pomocy organu opieki społecznej lub innej powołanej do tego instytucji.

§ 2. Jeżeli wskutek wykonania orzeczenia miałoby doznać poważnego uszczerbku dobro osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, kurator sądowy wstrzyma się z wykonaniem orzeczenia do czasu ustania zagrożenia, chyba że wstrzymanie wykonania orzeczenia stwarza poważniejsze zagrożenie dla tej osoby.

art. 598 ^{12a}

Postępowanie określone w art. 5986–59812 może być podjęte na nowo na podstawie tego samego postanowienia, o którym mowa w art. 5985, jeżeli zobowiązany w okresie trzech miesięcy od wydania tego postanowienia postąpił sprzecznie z treścią postanowienia dotyczącego władzy rodzicielskiej, miejsca zamieszkania, opieki lub kontaktów z

dzieckiem, a okoliczności uzasadniające jego wydanie nie uległy zmianie.

art. 598¹³

Przepisy art. 598 6–598 12 stosuje się odpowiednio do wykonania orzeczeń wydanych na zasadzie art. 569 § 2, dotyczących odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, a także orzeczeń o umieszczeniu małoletniego w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub w rodzinie zastępczej.

art. 598 14

§ 1. Dla przymusowego odebrania, zgodnie z art. 598(6)–598(12), osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, na podstawie orzeczenia sądu albo innego organu państwa obcego, niezbędne jest stwierdzenie wykonalności tego orzeczenia. Przepisy art. 1150–1151 2 i 1151 4 stosuje się odpowiednio.

§ 2. Wniosek, o którym mowa w art. 598 6, uprawniony składa do sądu opiekuńczego, który byłby właściwy w sprawie o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką.

Każdy obywatel

Każdy z nas może złożyć zeznanie na policji – wystarczy kontakt z policją. W sytuacjach nagłych – wystarczy zadzwonić. Możesz powiadomić pomoc społeczną, szkołę, organizację pozarządową pomagającą osobom pokrzywdzonym przemocą i przestępstwem.

Ankieta

Ankieta jest anonimowa, w celach badawczych
uprzejmie prosimy o wpisanie rodzaju instytucji oraz wykonywanego zawodu,
np. szkoła podstawowa – pedagog

.....
(podmiot) (funkcja)

1. Czy zetknęła się Pani/Pan z wewnątrzrodzinną przemocą wobec dziecka?

TAK NIE

1.1. Jaki to był rodzaj przemocy? FIZYCZNA PSYCHICZNA/EMOCJONALNA SEKSUALNA ZANIEDBANIE

1.2 W jaki sposób zareagowała Pani/Pan wobec sprawcy?

.....
.....
.....

1.2.1. Nie zareagowałam/zareagowałem, bo:

.....
.....

1.3 W jaki sposób zareagowała Pani/Pan wobec dziecka?

.....
.....

1.3.1. Nie zareagowałam/zareagowałem, bo:

.....
.....

2. Czy zetknęła się Pani/Pan z rówieśniczą przemocą wobec dziecka?

TAK NIE

2.1. Jaki to był rodzaj przemocy? FIZYCZNA PSYCHICZNA/EMOCJONALNA SEKSUALNA INNA

2.2. W jaki sposób zareagowała Pani/Pan wobec sprawcy?

.....
.....
.....

2.2.1. Nie zareagowałam/zareagowałem, bo:

.....
.....

2.3 W jaki sposób zareagowała Pani/Pan wobec dziecka?

.....
.....
.....

2.3.1. Nie zareagowałam/zareagowałem, bo:

.....
.....

3. Czy zetknęła się Pani/Pan z przemocą wobec dziecka ze strony osoby dorosłej niespokrewnionej? TAK NIE

3.1. Jaki to był rodzaj przemocy? FIZYCZNA PSYCHICZNA/EMOCJONALNA SEKSUALNA INNA

3.2. W jaki sposób zareagowała Pani/Pan wobec sprawcy?

.....

3.2.1. Nie zareagowałam/zareagowałem, bo:

.....

3.3 W jaki sposób zareagowała Pani/Pan wobec dziecka?

.....

3.3. 1. Nie zareagowałam/zareagowałem, bo:

.....

4. Czy zetknęła się Pani/Pan z inną/trudną sytuacją przemocy wobec dziecka? TAK NIE

4.1. Jaki to był rodzaj przemocy? FIZYCZNA PSYCHICZNA/EMOCJONALNA SEKSUALNA INNA

4.2. W jaki sposób zareagowała Pani/Pan?

.....

4.2.1. Nie zareagowałam/zareagowałem, bo:

.....

4.3 W jaki sposób zareagowała Pani/Pan wobec dziecka?

.....

4.3. 1. Nie zareagowałam/zareagowałem, bo:

.....

5. Jakie są według Pani/Pana główne problemy w podejmowaniu działań na rzecz dzieci doświadczających przemocy?

.....
.....
.....

